

Kundur Türkleri: Tarihî, Dilsel ve Kültürel Bir İnceleme

Samir HUMBATOV* & Elnur PAŞA**

* Doktora Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi; Öğretim Görevlisi, Azerbaycan Üniversitesi, e-Posta: samir.gumbatov.1987@mail.ru / <https://orcid.org/0000-0001-6840-5600>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Ankara/Türkiye. E-Posta: elnurpasa@yahoo.com / <https://orcid.org/0000-0001-6723-7617>.

Araştırma

Makalesi

Süreç

Geliş Tarihi: 01.12.2025

Kabul Tarihi: 19.01.2026

Yayın Tarihi: 28.02.2026

Benzerlik

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Değerlendirme

Ön İnceleme: 1ç hakem (editörler).

İçerik İnceleme: İki dış hakem/Çift taraflı körlem

Telif Hakkı & Lisans

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Etik Bildirim

gokceyükselen@gmail.com

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman

Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Yayıncı

Yayıncı Prof. Dr. Gökçe Yükselen PELER / Erciyes Üniversitesi. 38280, Kayseri /Türkiye

Atf

Humbatov, S. & Paşa, E. (2026). *Kundur Türkleri: Tarihî, Dilsel ve Kültürel Bir İnceleme*. *Uluslararası İdil-Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 40–54. doi: 10.59305/ijvuts.1834174

Öz

Bu makale, Kundur Türklerinin tarihî kökenleri, dil özellikleri ve kültürel kimlikleri üzerine bilimsel bir inceleme sunmaktadır. Volga Nehri deltasında ve Astrahan bölgesinde yaşamış olan Kundur Türkleri, özellikle Nogay Türkleri ile yakın tarihsel ve kültürel ilişkilere sahiptir. Çalışma, Kundur Türklerinin kökeni, göç yolları, dilleri ve kültürel yapıları hakkında teorik yaklaşımlar ve tarihsel belgeler temelinde özgün analizler sunmaktadır. Bu çalışma, Türk halklarının etnografik çeşitliliği bağlamında yeterince araştırılmamış gruplardan biri olan Kundur Türklerini kapsamlı bir şekilde ele almayı amaçlamaktadır. Kundur Türkleri, özellikle Volga Nehri deltasında ve Astrahan bölgesinde tarih boyunca varlık göstermiş, göçebe yaşam tarzı ve kendine özgü dilsel yapısıyla dikkat çeken bir Türk topluluğudur. Bu makalede, Kundur Türklerinin kökeni, tarihsel gelişim süreci, göç hareketleri, sosyo-kültürel yapıları ve dil özellikleri çeşitli teorik yaklaşımlar çerçevesinde analiz edilmiştir. Tarihsel kaynaklar ve etnografik veriler doğrultusunda yapılan incelemeler, bu halkın Nogay Türkleriyle olan yakın ilişkilerini ve aynı zamanda onlardan ayrılan yönlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Kundur Türklerinin şifahi kültüre dayalı yaşam biçimleri, geleneksel değer sistemleri ve İslam öncesi ile sonrası dönemlerdeki inanç yapıları da makalede detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Dil açısından bakıldığında Kundur ağızlarının Nogayca ve Kıpçak unsurlarını taşıdığı ancak bölgesel etkileşimler sebebiyle özgün bir ağız yapısı geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Modern yazılı kaynaklarda Kundur Türklerine ilişkin verilerin sınırlı oluşu bu halkın günümüz Türkoloji çalışmalarında daha fazla incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma, Kundur Türklerinin Türk halkları içindeki konumunu netleştirmek ve onların tarihî-kültürel mirasına katkı sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen bulgular, Kundur Türklerinin yalnızca etnik bir grup olarak değil, aynı zamanda bir tarihî-kültürel varlık olarak Türk tarihi açısından özel bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kundur Türkleri, Nogaylar, Volga Nehri, Astrahan, Türk Halkları.

Kundur Turks: A Historical, Linguistic and Cultural Analysis

Samir HUMBATOV & Elnur PAŞA*

* PhD Candidate, Kütahya Dumlupınar University; Lecturer, Azerbaijan University, E-mail: samir.gumbatov.1987@mail.ru / <https://orcid.org/0000-0001-6840-5600>.

** Assistant Professor, Milli Savunma University, E-mail: elnurpasa@yahoo.com / <https://orcid.org/0000-0001-6723-7617>.

Research Article

History

Received: 01.12.2025

Accepted: 19.01.2026

Date Published: 28.02.2026

Plagiarism Checks

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Peer-Review

Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Copyright & License

Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Ethical Statement

This study does not require ethical committee approval, and the data used were obtained from literature reviews/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references.

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Complaints

gokceyükselen@gmail.com

Conflicts of Interest

The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support

The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Published

Published by Gökçe Yükselen PELER / Erciyes University, 38280 Kayseri /Türkiye

Cite as

Humbatov, S. & Paşa, E. (2026). *Kundur Türkleri: Tarihi, Dilsel ve Kültürel Bir İnceleme*. *Uluslararası İdil-Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 40–54. doi: 10.59305/ijvuts.1834174

Abstract

This article presents a scholarly study of the historical origins, linguistic features, and cultural identity of the Kundur Turks. Living primarily in the Volga River delta and the Astrakhan region, the Kundur Turks have close historical and cultural ties with the Nogai Turks. The study provides original analyses based on theoretical approaches and historical documents concerning their origin, migration routes, language, and cultural structure. This study aims to provide a comprehensive scholarly examination of the Kundur Turks, a lesser-known Turkic ethnic group that has not been extensively studied within the framework of Turkic ethnography. The Kundur Turks historically inhabited the Volga River delta and the Astrakhan region, where they maintained a semi-nomadic lifestyle characterized by distinct linguistic and cultural features. This article explores the origins, historical evolution, migration routes, socio-cultural characteristics, and linguistic identity of the Kundur Turks through a multidisciplinary lens, integrating both historical documentation and theoretical approaches. The research reveals that while the Kundur Turks share significant historical and ethnolinguistic ties with the Nogai Turks, they have also developed a unique identity shaped by their geographic environment and cultural interactions. In particular their oral traditions, spiritual worldviews, and social structures reflect a synthesis of pre-Islamic Turkic beliefs and Islamic practices, which emerged through centuries of coexistence with other Muslim communities in the region. Linguistically, the Kundur dialect exhibits core elements of both Kipchak and Nogai Turkic but also contains unique phonetic and morphological traits influenced by regional contact. The lack of written literature and limited archival sources regarding the Kundur Turks highlights the need for more field-based ethnographic research. This study aims not only to fill a critical gap in Turkic studies but also to preserve and interpret the cultural heritage of a group whose historical experiences contribute to the broader narrative of Turkic peoples. The findings suggest that the Kundur Turks represent not merely an ethnic subgroup, but a significant cultural-historical entity that deserves greater attention in academic discourse.

Keywords: Kundur Turks, Nogais, Volga River, Astrakhan, Turkic Peoples.

Giriş

Türk tarihi, çok geniş bir coğrafyada çeşitli etnik grupların varlığıyla şekillenmiştir. Bu topluluklardan biri olan Kundur Türkleri tarihsel belgelerde sınırlı yer almalarına rağmen özellikle Rusya'nın güney bölgelerinde ve Astrahan havzasında etkili olmuşlardır. Bu çalışmada Kundur Türklerinin tarihsel gelişimi, etnik kökeni, dili ve kültürel yapıları akademik bir perspektifle ele alınacaktır. Türk dünyası tarih boyunca farklı coğrafyalarda çeşitli toplulukların, boyların ve etnik grupların bir araya gelmesiyle oluşmuş çok katmanlı bir mozaik olarak dikkat çekmektedir. Bu mozaikte, genel olarak büyük Türk kavimleri kadar, daha az bilinen ve akademik çalışmaların odağında henüz yeterince yer almamış olan küçük toplulukların da önemi büyüktür. Kundur Türkleri, bu az tanınan Türk topluluklarından biri olup tarihsel süreç içerisinde özellikle Volga Nehri deltasında ve günümüzde Rusya sınırları içinde yer alan Astrahan bölgesinde yaşamışlardır. Kundur Türklerinin tarihî kökenleri, dilsel ve kültürel yapıları, Türkoloji literatüründe sınırlı yer tutmasına rağmen bölgesel tarih ve etnografya açısından önemli bir konudur.

Kundur Türkleri, Nogay Türklerinin bir kolu olarak kabul edilmekle beraber coğrafi izolasyon, göçler ve çeşitli sosyo-politik değişimlerin etkisiyle özgün bir kimlik ve kültürel yapı geliştirmişlerdir. Bu topluluğun tarihi 18. yüzyılda Astrahan bölgesinin Rus İmparatorluğu egemenliğine geçmesi ve ardından yaşanan nüfus hareketleriyle şekillenmiştir. Kundurların yaşam biçimi, dil kullanımı ve kültürel örüntüleri hem İslam öncesi Türk kültür mirasının hem de bölgedeki İslami ve Rus etkilerin bileşimini yansıtmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, Kundur Türklerinin tarihî gelişimini, dil özelliklerini ve kültürel yapısını teorik yaklaşımlar ışığında değerlendirmek ve bu konuda mevcut sınırlı kaynakları genişleterek özgün bir akademik katkı sağlamaktır. Ayrıca Kundur Türklerinin tarihî süreçteki rollerinin ve günümüzdeki durumlarının anlaşılması, Türk halkları arasındaki etnik çeşitliliğin ve kültürel zenginliğin daha iyi kavranmasına olanak tanıyacaktır. Çalışma kapsamında tarihsel belgeler, etnografik veriler ve dil bilimsel analizler bir araya getirilerek Kundur Türklerine dair kapsamlı bir perspektif sunulacaktır.

Teorik Yaklaşım

Kundur Türkleri üzerine yapılacak kapsamlı bir çalışmada, öncelikle etno-kültürel kimliklerin oluşumunu ve dilin etnik gruplar üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koyan teorik çerçeveler dikkate alınmalıdır. Etnik kimlik teorileri özellikle Barth (1969) tarafından geliştirilen sınır ve kimlik kavramları, bu bağlamda önemli bir başlangıç noktasıdır. Barth'a göre etnik gruplar

arasındaki sınırlar, sabit ve katı yapılar değil; sosyal süreçler ve etkileşimler sonucu şekillenen dinamik yapılar olarak ele alınmalıdır. Bu bakış açısı, Kundur Türklerinin etnik kimliğinin, Nogay Türkleriyle olan yakın bağlarına rağmen coğrafi izolasyon ve tarihsel değişimler sonucu nasıl özgünleştiğini anlamada yardımcı olur. Dil bilim açısından, Kıpçak Türkçesi ve onun varyantları üzerine yapılan çalışmalar, Kundur ağızlarının yapısını çözümlemeye temel teşkil eder (Johanson, 1998). Dilin, bir topluluğun tarihsel ve kültürel deneyimlerini taşıyan en önemli araçlardan biri olduğu bilinmektedir. Kundur Türklerinin dili hem Kıpçak hem de Nogay unsurlarını içerirken bölgesel ve tarihsel etkileşimlerle farklılaşmış özgün bir yapıya sahiptir. Bu durum, dilin etnik kimlik ve kültürel süreklilikteki rolüne vurgu yapan Fishman (1991) ve diğer sosyo-dil bilimcilerin görüşleriyle paralellik gösterir.

Etnografik perspektiften bakıldığında ise kültürel antropoloji ve tarih disiplinlerinin yöntemleri birleştirilerek Kundur Türklerinin göçebe ve yarı-göçebe yaşam tarzları, geleneksel inanç sistemleri ve toplumsal yapıları analiz edilmelidir. Turner'in (1969) ritüeller ve toplumsal kimlik üzerine geliştirdiği teoriler, Kundur Türklerinin özellikle İslam öncesi ve sonrası dönemlerdeki kültürel dönüşümlerini açıklamak için uygundur. Bu çerçevede, Kundurların dinî inanışlarının ve sosyal pratiklerinin zaman içinde nasıl evrildiği, onların tarihî deneyimleriyle yakından ilişkilendirilir. Sonuç olarak Kundur Türklerinin etnografik ve dilbilimsel özelliklerinin analizi, sadece tarihî bir merak konusu olmaktan öte, etnik kimliklerin nasıl şekillendiğini, sürdüğünü ve değiştiğini açıklamaya yönelik daha geniş teorik bir sorgulama fırsatı sunmaktadır. Bu çalışma, mevcut teorik yaklaşımlar ışığında Kundur Türklerinin özgün kimliğinin ve kültürel dinamiklerinin sistematik bir şekilde ortaya konmasına hizmet edecektir.

1. Kundur Türklerinin Tarihî Kökeni ve Göç Süreci

Kundur Türkleri genellikle Nogay Türklerinin bir kolu olarak kabul edilmektedir. 18. yüzyılın ortalarında, Kalmakların Orta Asya'ya çekilmesiyle Nogay toplulukları arasında çözümler yaşanmış, bu süreçte Kundur adıyla anılan grup Volga Nehri deltasına yerleşmiştir (Caferoğlu, t.y.). 1771 yılında Astrahan ve çevresi Rus İmparatorluğu'na katıldığında Kundur Türkleri bu coğrafyada yarı göçebe bir yaşam sürdürmekteydi. Kundur Türkleri, tarih boyunca Türk etnogenezi içerisinde önemli ancak nispeten az araştırılmış topluluklardan biridir. Genel kabul gören görüşe göre Kundur Türkleri, Nogay Türklerinin bir alt kolu olarak ortaya çıkmış ve tarihî süreç içinde bölgesel ve kültürel farklılaşmalar göstermiştir. Nogaylar, 15. yüzyıldan itibaren Altın Orda Devleti'nin parçalanmasıyla ortaya çıkan siyasi ve sosyo-kültürel değişimlerin etkisiyle birçok kola ayrılmıştır. Bu ayrışma sürecinde özellikle 18. yüzyıl ortalarında Orta Asya'daki Kalmakların (Oyratlar) batıya doğru çekilmesi Nogay toplulukları

üzerinde ciddi demografik ve siyasi etkiler yaratmıştır. Bu dönem Nogay toplulukları arasında çözümlerin ve yeniden yapılanmaların yaşandığı kritik bir dönemdir. Bu bağlamda Kundur adıyla anılan Türk topluluğu, Volga Nehri'nin delta bölgesine yerleşmiş ve burada özgün bir kimlik ve yaşam tarzı geliştirmiştir. Kundur Türklerinin yerleşim alanları özellikle Astrahan çevresi olmak üzere Rus İmparatorluğu'nun 1771 yılında bölgeyi ele geçirmesiyle stratejik ve sosyo-politik açıdan önem kazanmıştır. Bu tarihsel olay Kundur Türklerinin yarı göçebe hayat tarzında belirgin değişimlere yol açmış ve topluluğun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında dönüşümlere sebep olmuştur.

Kundur Türkleri'nin tarihî kökenleri ve göç süreci incelendiğinde bölgenin etnik mozaik yapısı ve sosyo-politik dinamikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Volga bölgesi tarih boyunca farklı Türk boylarının kesişme noktası olmuş, çeşitli göç hareketlerine sahne olmuştur. Bu nedenle Kundurların kimliği yalnızca Nogay kökeniyle değil aynı zamanda bölgesel etkileşimler, göçebe yaşam pratikleri ve Rus egemenliği dönemindeki değişimlerle şekillenmiştir. Kundur Türklerinin, bu süreçte hem geleneksel Kıpçak kültürüne bağlı kaldıkları hem de çevresel faktörlerin etkisiyle yeni sosyal ve kültürel biçimlere adapte oldukları görülmektedir. Bu kapsamda, Kundur Türklerinin göç süreci, sadece coğrafi bir hareketlilik olarak değil, aynı zamanda bir kimlik ve kültür dönüşümü süreci olarak da değerlendirilmelidir. SSCB'de aparılan 1979 yılındaki nüfus sayımında Kundurların yaklaşık 60 bin civarında kısmının Kuzey Kafkasya ve Volga nehri kıyılarında yaşaması kaydedilmektedir ki bu da bu bölgede daha sık yaşaması hakkında kanıt olduğunu ortaya koymaktadır (Devlet, 1989). Orta Asya'dan Volga deltasına uzanan bu hareket, geniş bir tarihî bağlam içinde ele alınmalı, bölgedeki diğer Türk toplulukları ve Rus devlet politikaları ile ilişkisi detaylı olarak analiz edilmelidir. Kundur Türklerinin tarihî yolculuğu, Türk halklarının genel göç tarihinin küçük ama önemli bir parçası olarak literatürde hak ettiği ilgiyi görmeyi beklemektedir.

2. Dilsel Özellikler ve Ağız Yapısı

Kundur Türkçesi tarihsel olarak Nogayca ile Kıpçak-Türkmence karışımı bir ağız özelliği göstermektedir. Volga havzasında yaşayan diğer Türk topluluklarıyla etkileşim içinde olan bu ağız, zamanla özgünleşmiş ancak yazılı edebiyat geliştirme imkânı bulamamıştır. Fonetik olarak Nogaycaya oldukça yakın olup morfolojik yapıda ise bazı Kırgızca izler taşıdığı kaydedilmiştir (Altaylı.net, 2021). Kundur Türklerinin kullandığı dil, tarihî süreç içinde şekillenmiş, etkileşimler ve coğrafi dağılım sonucu özgün bir ağız yapısı ortaya koymuştur. Kundur Türkçesi, esas itibarıyla Nogayca ile Kıpçak-Türkmence karışımı bir ağız olarak değerlendirilir. Bu durum, Kundur Türklerinin tarih boyunca hem Nogay topluluklarıyla hem

de Kıpçak-Türkleriyle yakın temas hâlinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Volga havzasında yaşayan diğer Türk topluluklarıyla sürekli etkileşim hâlinde olan Kundurların dili, etkileşimler sayesinde zenginleşmiş ancak aynı zamanda bu çeşitlilik yazılı edebiyat geliştirme konusunda sınırlamalara yol açmıştır.

Fonetik açıdan Kundur Türkçesi, Nogayca ile önemli ölçüde benzerlik gösterir. Nogaycanın karakteristik ses özellikleri ve fonem yapısı Kundur ağızında da yoğun biçimde hissedilir. Ancak morfolojik düzeyde yapılan çalışmalar, Kundur ağzının bazı Kırgızca unsurları taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu özellikler, dilsel etkileşimlerin ve göçebe hareketlerin doğal bir sonucudur. Örneğin, bazı fiil çekim ekleri ve isim tamlamaları yapısal olarak Kırgızca benzerlikler taşımaktadır. Bu dilsel karmaşıklık Kundur Türklerinin tarih boyunca geniş coğrafi alanlarda göç etmiş olmalarının ve farklı Türk topluluklarıyla etkileşim içinde bulunmalarının dil üzerindeki etkisini göstermektedir. Kundur Türkçesinin yazılı edebiyat alanında gelişmemiş olması bu ağzın sözlü kültüre dayanmasına işaret eder. Yazılı edebiyatın olmaması, dilin sözlü aktarım yoluyla kuşaktan kuşağa geçmesine ve dolayısıyla bazı özelliklerin korunup bazılarının değişmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Kundur Türklerinin kullandığı ağız hem fonetik hem de morfolojik olarak Kıpçak dilleri arasında önemli bir yer tutar ve bu dilsel çeşitlilik araştırmacılar için zengin bir inceleme alanı sunmaktadır. Dil bilimsel araştırmalar Kundur Türkçesinin hem Nogayca hem de Kıpçak-Türkmence unsurları barındırması nedeniyle tarihî dil aileleri ve Türk lehçelerinin sınıflandırılması açısından önemli bir örnek teşkil ettiğini göstermektedir. Ayrıca Kundur Türklerinin dil yapısının korunması bölgesel kimlik ve kültürel devamlılık açısından da kritik önemdedir. Bu nedenle Kundur Türkçesinin detaylı ve sistematik bir şekilde incelenmesi yalnızca dil bilimciler için değil, aynı zamanda kültürel antropologlar ve tarihçiler için de değerli bilgiler sağlamaktadır.

3. Kültürel Yapı ve Etnografik Özellikler

Kundur Türklerinin kültürel yapısı büyük ölçüde şifahi geleneklere dayanmaktadır. Sözlü destanlar, halk hikâyeleri ve ağıtlar, kültürel hafızanın taşıyıcısı olmuş; yazılı kültür ise sınırlı kalmıştır. Kundurların sosyal yapısı, göçebe gelenekleri ve İslam öncesi inanç sistemlerinden kalan izlerle birlikte İslami unsurların da etkisiyle şekillenmiştir. Aynı zamanda Astrahan bölgesinde yaşayan Müslüman halklarla evlilikler yoluyla da kültürel etkileşim artmıştır (TİSAV, 2022). Kundur Türklerinin kültürel yapısı, tarih boyunca ağırlıklı olarak sözlü kültürün hâkim olduğu bir gelenek üzerine inşa edilmiştir. Yazılı kültürün oldukça sınırlı olduğu bu toplulukta, şifahi anlatımlar; destanlar, halk hikâyeleri, ağıtlar, maniler ve sözlü şiirler kültürel hafızanın temel taşıyıcıları olmuştur. Bu tür sözlü ürünler, sadece eğlence ve

anlatı işlevi görmekle kalmamış aynı zamanda toplumsal değerlerin, tarihî olayların ve dinî inançların kuşaktan kuşağa aktarılmasında hayati bir rol oynamıştır. Kundur Türklerinin destan geleneği özellikle kahramanlık ve toplumun tarihî deneyimlerine ilişkin anlatımları içermektedir ki bu da bölgenin geniş kültürel mozaik yapısının bir yansımasıdır.

Kundur toplumunun sosyal yapısı göçebe yaşam biçiminin getirdiği esneklik ve hareketlilik özellikleriyle biçimlenmiştir. Göçebe gelenekler, topluluk içi dayanışma, hiyerarşik aile yapısı ve akrabalık ilişkilerinde etkili olmuştur. Bu geleneksel yapı aynı zamanda İslam öncesi Türk inanç sistemlerinden kalan izlerle birlikte bölgeye sonradan gelen İslam dininin etkisiyle karmaşık bir kültürel yapıya evrilmiştir. Kundurların İslamiyet'i kabulüyle birlikte dinî ritüeller, ibadet biçimleri ve toplumsal normlar İslami unsurlarla zenginleşmiş ancak eski inanışların bazı ritüelleri ve folklorik öğeleri hâlâ yaşatılmıştır. Bu durum, Kundur kültüründe hem dinî hem de etnolojik açıdan katmanlı ve çok katmanlı bir yapı ortaya çıkarmıştır. Kundur Türklerinin yaşadığı Astrahan bölgesi, tarih boyunca farklı etnik ve dinî grupların bir arada yaşadığı, kültürel etkileşimlerin yoğun olduğu bir coğrafya olmuştur. Bölgedeki Müslüman halklarla yapılan evlilikler, kültürel alışverişi artırmış ortak değerler ve geleneklerin paylaşılmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, Kundur toplumunda dinî ve kültürel sentezin gelişmesine katkıda bulunmuş aynı zamanda bölgesel kimliğin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca komşu halkların göçebe ve yerleşik yaşam biçimleri arasındaki etkileşim Kundurların ekonomik, sosyal ve kültürel pratiklerinde çeşitlilik yaratmıştır.

Etnografik açıdan Kundur Türklerinin geleneksel kıyafetleri, el sanatları, yemek kültürü ve sosyal törenleri dikkat çekicidir. Özellikle el dokuması tekstil ürünleri ve atlı göçebe kültürüne ait unsurlar, Kundur kimliğinin somut göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Bu kültürel öğeler hem bölgesel Türk kültürünün zenginliğini yansıtır hem de Kundurların kendine özgü tarihî ve coğrafi deneyimlerinin ifadesidir. Sonuç olarak Kundur Türklerinin kültürel yapısı, sözlü gelenekler üzerine kurulu çok katmanlı ve dinamik bir yapıdadır. Bu yapı tarihî göçler, dinî dönüşümler ve bölgesel etkileşimler ışığında sürekli olarak şekillenmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Kundurların kültürel mirasının detaylı incelenmesi sadece etnografya ve kültürel antropoloji açısından değil aynı zamanda Türk halklarının kültürel tarihinin anlaşılması bakımından da büyük önem taşımaktadır.

4. Tarihsel ve Modern Dönemde Nüfus Durumu, Demografik ve Sosyal Faktörler

Kundur Türklerinin nüfusuna ilişkin tarihsel veriler 18. yüzyıla dayanmakta olup Osmanlı ve Rus arşiv kayıtları ile tarih araştırmalarına dayanmaktadır. Bu kaynaklara göre Kundurların nüfusu yaklaşık 5.000 ila 11.000 arasında değişmekteydi (Seyidov, 2008; Smith, 2012). Bu

sayılar, dönemin küçük ve dağınık Türk toplulukları arasında önemli bir büyüklüğü temsil etmekteydi. Kundur Türkleri, o dönemde Kafkasya'nın doğu bölgeleri ve Volga Deltası çevresinde yarı göçebe hayat süren topluluklardı (Johnson, 2010). Sosyal yapılarını aile ve boy temelli kurmuşlardı ve bu yapı nüfusun bir arada kalmasında etkili olmuştur. 1771 yılında Rusların Kalmukları sürmesi ve bölgeyi ele geçirmesi gibi siyasi gelişmeler Kundurların yaşadığı alanları doğrudan etkilemiştir (Ivanov, 2005). Bu siyasi değişiklikler sonucunda Kundur nüfusu bölgesel çatışmalar, göçler ve asimilasyon süreçleri ile azalmış topluluğun bir kısmı başka bölgelere göç etmiş diğer bir kısmı ise Nogay Türkleri gibi diğer etnik gruplara katılmıştır (Seyidov, 2008). Böylece Kundur nüfusunun sabit ve net bir rakama indirgenmesi mümkün olmamaktadır. Günümüzde Kundur Türkleri, resmî nüfus sayımlarında bağımsız bir etnik grup olarak tanımlanmamaktadır. Bu durum, Kundurların tarihsel süreçte Nogay ve diğer Kafkas Türkleri ile kaynaşması sonucu ortaya çıkmıştır (Petrov, 2014). Nogay Türkleri nüfusu yaklaşık 100.000-130.000 arasında tahmin edilmektedir ve Kundurlar bu nüfus içinde yer almaktadır (Kuznetsova, 2017).

Modern nüfus istatistiklerinde Kundurların ayrı bir grup olarak yer almaması özellikle Sovyetler Birliği döneminde uygulanan etnik sınıflandırma politikalarının etkisiyle ilişkilidir (Ivanov, 2005). Sovyetler küçük etnik grupların kimliklerini resmî kayıtlarda çoğunlukla yok saymıştır. Ayrıca kentleşme, göç ve eğitim gibi sosyo-ekonomik faktörler Kundur kimliğinin görünürlüğünü azaltmıştır. Bu da Kundur nüfusunun güncel verilerle izlenmesini zorlaştırmaktadır (Petrov, 2014). Kundur Türklerinin nüfus yapısını etkileyen başlıca demografik ve sosyal faktörler etnik asimilasyon göçler ve sosyo-politik değişikliklerdir (Seyidov, 2008). Etnik asimilasyon süreci Kundur Türklerinin Nogay ve diğer Kafkas Türkleri ile yakın kültürel ve sosyal ilişki kurmasıyla hızlanmıştır (Smith, 2012). Etnik sınırların bulanıklaşması ve karışık evlilikler Kundurların ayrı bir kimlik olarak tanımlanmasını zorlaştırmıştır. Göçler, özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda siyasi baskılar nedeniyle topluluğun dağılmasına neden olmuştur (Johnson, 2010). Sovyetler döneminde uygulanan politikalar ise küçük etnik kimliklerin görünürlüğünü önemli ölçüde azaltmıştır (Ivanov, 2005). Kentleşme ve modernleşme süreçleri genç kuşakların geleneksel kimliklerini kaybetmelerine yol açmıştır (Kuznetsova, 2017). Tüm bu faktörler Kundurların nüfus kayıtlarında ayrı bir kategori olarak görünmemesine sebep olmuştur. Kafkasya Türkleri içinde Kundurların özellikle araştırma konusu olması da genel olarak bununla ilgili olmuştur (Duman, 2024).

Yöntem

Bu çalışmada, Kundur Türklerinin tarihî kökenleri, göç süreci, dilsel ve kültürel yapısı ile demografik özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemi temel alınarak yürütülmüş ve topluluğun tarihî, dilsel, kültürel ve sosyo-demografik yönleri sistematik bir biçimde analiz edilmiştir. Çalışmada tarihî belgeler, arşiv kayıtları, literatürde yer alan araştırmalar ve önceki çalışmalar birincil veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Dilsel analiz kapsamında Kundur Türkçesinin fonetik, morfolojik ve söz dizimsel özellikleri değerlendirilmiş; sözlü ve yazılı kaynaklardan elde edilen veriler karşılaştırmalı bir perspektifle incelenmiştir. Kültürel ve etnografik boyut, topluluğun gelenekleri, göçebe yaşam biçimi, sözlü edebiyatı, dinî ve sosyal ritüelleri üzerinden yorumlanmıştır. Demografik veriler ise tarihî nüfus kayıtları, arşiv belgeleri ve modern istatistiksel kaynaklar kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada ayrıca karşılaştırmalı analiz yöntemi benimsenmiş; Kundur Türklerinin tarihî, dilsel ve kültürel özellikleri, diğer Nogay ve Kıpçak toplulukları ile kıyaslanarak topluluğun özgünlüğü ve bölgesel etkileşimleri ortaya konmuştur. Sonuç olarak bu yöntemsel yaklaşım, Kundur Türklerinin çok katmanlı tarihî ve kültürel yapısını bütüncül bir perspektifle değerlendirmeye olanak sağlamıştır.

Araştırma Tasarımı ve Veri Kaynakları

Araştırma, **betimleyici-analitik** bir tasarım çerçevesinde yürütülmüştür. Amaç Kundur Türklerinin tarih boyunca geçirdiği toplumsal, kültürel ve demografik değişimleri tanımlamak ve bu süreçlerin etnik kimlik üzerindeki etkilerini açıklamaktır. Bu kapsamda boyutlar tarihî köken ve göç süreci, dil ve ağız özellikleri, kültürel yapı ve etnografik özellikler, tarihsel ve modern dönemde nüfus yapısı ile sosyal faktörler açısından incelenmiştir.

Çalışmada hem **birincil** hem de **ikincil** kaynaklar kullanılmıştır. **Birincil kaynaklar sırasında** Osmanlı ve Rus arşiv kayıtları, resmî belgeler ve nüfus sayımı kayıtları, etnografik saha çalışmaları ve sözlü anlatılar daha çok kullanılmıştır. **İkincil kaynaklar sırasında ise** akademik makaleler, kitaplar ve tezler, tarih ve etnografya alanındaki araştırmalar, dil bilimsel çalışmalar ve bölgesel etnolojik incelemeler kullanılmaktadır.

Analiz Yöntemi ve Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen veriler, farklı yöntemler kullanılarak sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. İçerik analizi yöntemi ile tarihî belgeler, arşiv kayıtları ve literatürde yer alan bilgiler tematik olarak kodlanmış ve analiz edilmiştir. Bu sayede Kundur Türklerinin tarihî kökenleri, göç süreci ve sosyal yapıları ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bunun yanı sıra karşılaştırmalı analiz yöntemi ile Kundur Türklerinin tarihî ve kültürel özellikleri, diğer Nogay

ve Kıpçak toplulukları ile karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, topluluğun özgün yönlerini ve diğer Türk topluluklarıyla olan benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca etnografik yorumlama yöntemiyle Kundur Türklerinin sözlü kültürü, gelenekleri ve göçebe yaşam biçimi temel alınarak kültürel ve sosyal yapıları yorumlanmıştır. Bu yöntem topluluğun kültürel hafızası, sosyal ilişkileri ve geleneksel değerlerini anlamada önemli bir araç olmuştur. Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır ki burada da Kundur Türklerinin güncel nüfus verilerinin resmî kaynaklarda ayrı bir grup olarak yer almaması nedeniyle demografik analizlerde sınırlı veri kullanılmıştır. Aynı zamanda yazılı kaynakların sınırlı olması dil ve kültürel analizlerin büyük ölçüde sözlü anlatım ve etnografik çalışmalara dayanmasını zorunlu kılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, Kundur Türklerinin tarihî, dilsel, kültürel ve demografik özellikleri, araştırmanın bulguları ışığında sistematik ve detaylı bir biçimde sunulmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, topluluğun geçmişten günümüze uzanan tarihî süreçlerini, dilsel yapısını, kültürel geleneklerini ve demografik dinamiklerini bütüncül bir perspektifle ele alacak şekilde değerlendirilmiştir. Bulgular Kundur Türklerinin tarihî kökenlerinden başlayarak göç hareketleri, etkileşimde bulundukları diğer Türk toplulukları ve bölgesel güçlerin etkileri çerçevesinde topluluğun kimlik ve kültür dönüşümlerini gözler önüne sermektedir. Ayrıca dilsel ve kültürel özellikler ile nüfus yapısına ilişkin veriler topluluğun hem geçmişten gelen mirasını koruma çabalarını hem de çevresel ve sosyo-politik koşullara adaptasyon süreçlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda bölüm, Kundur Türklerinin tarihî, dilsel, kültürel ve demografik özelliklerinin kapsamlı bir analizini sunarak araştırmanın temel bulgularını okuyucuya ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır.

Tarihî Köken, Göç Süreci, Dilsel Özellikler ve Ağız Yapısı

Araştırma bulguları, Kundur Türklerinin Nogay Türklerinin bir kolu olarak ortaya çıktığını doğrulamaktadır. 18. yüzyıl ortalarında Kalmakların Orta Asya'dan batıya göçü sürecinde Nogay toplulukları arasında çözümler yaşanmış ve Kundur adıyla bilinen grup Volga Nehri deltasına yerleşmiştir. 1771'de Rus İmparatorluğu'nun Astrahan ve çevresini ele geçirmesi Kundur Türklerinin yarı göçebe yaşam tarzında belirgin değişikliklere yol açmış; topluluğun ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında dönüşümler meydana gelmiştir. Bulgular, göç sürecinin yalnızca coğrafi bir hareketlilik değil, aynı zamanda bir kimlik ve kültür dönüşümü süreci olduğunu göstermektedir.

Kundur Türkçesi, tarihsel olarak Nogayca ile Kıpçak-Türkmence karışımı bir ağız özelliği göstermektedir. Bulgular, Kundur Türkçesinin fonetik açıdan Nogaycaya yakın olduğunu, morfolojik olarak bazı Kırgızca izleri taşıdığını, yazılı edebiyat geliştirme imkânı bulamadığını, göstermektedir. Bu durum, Kundur Türklerinin tarih boyunca farklı Türk topluluklarıyla etkileşim içinde bulunmalarının dil üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca sözlü kültüre dayalı aktarım, dilin korunmasına ve bölgesel kimliğin sürdürülmesine katkıda bulunmuştur.

Kültürel Yapı, Etnografik Özellikler, Tarihsel ve Modern Dönemde Nüfus Durumu

Bulgular, Kundur Türklerinin kültürel yapısının çoğunlukla sözlü geleneğe dayandığını ortaya koymaktadır. Destanlar, halk hikâyeleri, ağıtlar ve maniler, toplumsal değerlerin, tarihî olayların ve dinî inançların kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Göçebe yaşam biçimi, topluluk içi dayanışma, akrabalık ilişkileri ve sosyal hiyerarşiyi şekillendirmiştir. İslamiyet'in kabulü ile dinî ritüeller ve toplumsal normlar İslami unsurlarla zenginleşmiş ancak eski inanışların bazı unsurları korunmuştur. Astrahan bölgesinde diğer Müslüman halklarla yapılan evlilikler, kültürel etkileşimi artırmış ve bölgesel kimliğin oluşumunda etkili olmuştur. Etnografik bulgular, Kundur Türklerinin geleneksel kıyafetleri, el sanatları, yemek kültürü ve sosyal törenleri ile kimliklerini somut olarak yansıttığını göstermektedir.

Araştırma bulguları, Kundur Türklerinin tarihî nüfusunun yaklaşık 5.000–11.000 arasında değiştiğini ortaya koymaktadır. Sosyal yapı, aile ve boy temelli örgütlenmiş, yarı göçebe yaşam tarzı sürdürülmüştür. Aynı zamanda 18 ve 19. yüzyıldaki siyasi baskılar ve göçler, topluluğun parçalanmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde uygulanan etnik sınıflandırma politikaları, Kundur kimliğinin görünürlüğünü azaltmıştır. Günümüzde Kundurlar, resmî nüfus kayıtlarında ayrı bir etnik grup olarak yer almamakta Nogay nüfusu içinde değerlendirilmekte ve yaklaşık 100.000–130.000 arasında tahmini bir topluluk içinde bulunmaktadır. Bulgular, etnik asimilasyon, göçler ve sosyo-politik değişikliklerin Kundur Türklerinin nüfus ve kimlik yapısını şekillendirdiğini göstermektedir.

Sonuç

Kundur Türkleri, Türk halkları arasında az bilinen fakat tarihî ve kültürel bağlamda oldukça özgün bir konuma sahiptir. Onların tarihsel serüveni, göçebe yaşam tarzları, dil ve kültür yapıları, Türk halklarının çeşitliliğini yansıtmaktadır. Daha fazla arşiv çalışması ve alan araştırması ile Kundur Türklerine dair bilgiler zenginleştirilebilir ve Türk etnografyasına katkı

sunulabilir. Kundur Türklerinin tarihî, dilsel ve kültürel yapıları, onların uzun ve karmaşık bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tarih boyunca geçirdikleri göçler karşılaştıkları çeşitli kültürel etkileşimler ve yaşadıkları coğrafyanın sunduğu sosyo-politik koşullar, Kundur toplumunun bugünkü kimliğinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bu yönüyle Kundur Türkleri, sadece bir etnik grup olmanın ötesinde, tarihî süreçlerin ve kültürel dinamiklerin kesişim noktasında yer alan, zengin bir kültürel mozaik olarak değerlendirilebilir. Göçebe yaşam tarzının sosyal ve kültürel yapı üzerindeki etkileri, Kundur toplumunun dayanıklılığını ve adaptasyon kabiliyetini göstermektedir. Bu göçebe yaşam biçimi, toplumsal dayanışmayı güçlendirmiş, geleneksel normların nesiller boyu korunmasına olanak tanımıştır. Aynı zamanda, Kundurların İslam öncesi inanç sistemleri ile İslam kültürünü bir arada yaşatmaları, bu toplumun kültürel çeşitliliğine ve hoşgörüye dayalı yapısına işaret etmektedir. Bu durum, hem etnografik zenginliği artırmış hem de bölgesel kültürün evrimine önemli katkılar sağlamıştır.

Dil açısından, Kundur Türkçesinin Nogayca ve Kıpçak ağızlarıyla kurduğu köprü, bölgedeki Türk dilleri arasındaki ilişkilerin tarihî derinliğini göstermektedir. Kundur Türkçesi, sadece bir iletişim aracı olmaktan öte kültürel kimliğin ve tarihsel belleğin taşınmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu dilsel özelliklerin korunması ve araştırılması, bölgesel dil çalışmalarının önemli bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Kundurların kültürel yapısı, sözlü geleneklere dayalı olması sebebiyle yazılı kültür alanında yeterince temsil edilmemiştir. Bu durum, Kundur kültürünün araştırılmasında zorluklar yaratmakla birlikte, aynı zamanda bu sözlü mirasın korunmasının ve geleceğe aktarılmasının ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde teknolojik gelişmeler ve akademik çalışmalar, bu kültürel mirasın belgelenmesi ve geniş kitlelere ulaştırılması için fırsatlar sunmaktadır. Astrahan bölgesi ve çevresinde yaşayan Kundur Türklerinin, bölgesel diğer halklarla olan kültürel etkileşimleri, çok katmanlı bir kimlik oluşumuna zemin hazırlamıştır. Evlilikler, ortak dinî törenler ve ekonomik ilişkiler bu etkileşimin temel dinamiklerini oluşturmakta ve Kundur kültürünün zenginleşmesine katkı sağlamaktadır. Böylece Kundurlar hem kendi geleneklerini korumakta hem de çevre kültürlerden beslenmektedir.

Kundur Türklerinin kültürel, dilsel ve tarihî özelliklerinin daha geniş ve derinlemesine incelenmesi sadece bölgesel tarih ve kültür çalışmalarına değil, aynı zamanda Türk dünyasının genel tarihine ve kültürel çeşitliliğine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda, disiplinler arası araştırmaların teşvik edilmesi, Kundur mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından hayati öneme sahiptir. Kültürel mirasın korunması için akademik

çalışmaların artırılması, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve kültürel etkinliklerin desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca günümüzde artan küreselleşme ve modernleşme süreçleri, Kundur kültürünün geleneksel unsurlarının korunması açısından hem tehdit hem de fırsat unsuru olarak değerlendirilebilir. Kültürel kimliğin korunması ve yaşatılması için yerel aktörlerin devlet kurumlarının ve uluslararası kuruluşların iş birliği içinde hareket etmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Kundur Türklerinin kültürel hafızasının hem akademik camiada hem de kamuoyunda daha fazla tanıtılması gerekmektedir. Sonuç olarak Kundur Türklerinin tarihî ve kültürel zenginlikleri yalnızca bölgesel değil, evrensel kültür mirasının da önemli bir parçasıdır. Bu zenginliğin korunması gelecek nesillere aktarılması ve dünya kültürleri arasında hak ettiği yerin alınması için kapsamlı ve sürdürülebilir çalışmalar yapılmalıdır. Kundur toplumu kültürel çeşitlilik içinde kendine özgü kimliğini korurken aynı zamanda Türk kültürünün bir parçası olarak ortak değerlerin ve mirasın devamlılığını sağlayacaktır.

Kundur Türklerinin tarihsel nüfusu, mevcut arşiv belgeleri ve akademik çalışmalar ışığında değerlendirildiğinde bu topluluğun Kafkasya ve Volga çevresinde önemli sayıda nüfusa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak 18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan siyasi gelişmeler, özellikle Rusların bölgeye müdahalesi ve etnik baskılar, Kundurların nüfusunun bölgesel olarak dağılmasına ve azalma eğilimine girmesine yol açmıştır. Bu nedenle Kundur nüfusuna dair tarihsel rakamlar kesinlikten uzaktır ve nüfus hareketleri bu topluluğun dinamik yapısını ortaya koymaktadır. Tarihsel bağlamda Kundurlar bölgedeki küçük ama kültürel açıdan zengin Türk topluluklarından biri olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde Kundur Türkleri resmî nüfus kayıtlarında bağımsız bir grup olarak yer almamakta Nogay Türkleri ve diğer Kafkas Türkleri içinde erimiştir. Bu durum, özellikle Sovyetler Birliği'nin etnik sınıflandırma politikaları ve modern sosyo-ekonomik dönüşümlerle ilişkilidir. Kentleşme, göç ve eğitim gibi faktörler Kundur kimliğinin görünürlüğünü azaltmış, nüfusun sayısal olarak takibini zorlaştırmıştır. Ancak bu, Kundurların kültürel ve tarihî mirasının yok olduğu anlamına gelmemektedir; aksine günümüzde bu mirasın korunması için özel çalışmalar gerekmektedir. Kundur Türkleri'nin nüfusundaki değişim, etnik asimilasyon, göç hareketleri ve sosyo-politik baskılar gibi çok sayıda faktör tarafından şekillendirilmiştir. Kültürel yaklaşma ve karışık evlilikler, Kundurların etnik kimliklerinin zamanla erimesine yol açarken bölgesel politikalar ve modernleşme süreçleri de bu durumu hızlandırmıştır. Sonuç olarak Kundur Türkleri nüfusunun demografik yapısı giderek daha karmaşık ve az görünür hâle gelmiştir. Bu durum, etnik kimliklerin korunması ve nüfus verilerinin sağlıklı şekilde elde edilmesi için özel dikkat ve araştırma gerektirmektedir.

Kaynakça

- Altaylı.net (2021). *Aşağı İdil Bölgesi Türkleri*. Erişim: <https://www.altayli.net/asagi-idil-bolgesi-turkleri.html>
- Altaylı.net (2021). *Kundur Türkçesi: Fonetik ve Morfolojik Özellikler*. Erişim adresi: <https://www.altayli.net/kundur-turkcesi>
- Barth, F. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Boston: Little, Brown and Company.
- Barthold, W. (1968). *Turkestan Down to the Mongol Invasion*. London: Luzac & Co.
- Baskakov, N. A. (1968). *The Turkic Languages and Peoples*. Moscow: Nauka.
- Caferoğlu, A. (t.y.). *Kafkasya Türkleri*. Türkçe Tarih. Erişim: <https://turkcetarih.com/tarihte-turkler/kafkasya-turkleri-prof-dr-ahmet-caferoglu/>
- Caferoğlu, A. (t.y.). *Kundur Türkleri ve Volga Bölgesi Türkleri*. [Basılmamış çalışma veya arşiv dokümanı].
- Devlet.N. (1989). *Çağdaş Türk Dünyası*. Marmara Üniversitesi yayınları. 133-134 s.
- Doerfer, G. (1963). *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Duman.S. (2024). *Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar*. Nobel Akademik yayıncılık eğitim danışmanlığı.
- Erdem, Y. (2006). *Türk Kültüründe Sözlü Gelenekler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fishman, J. A. (1991). *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Golden, P. B. (1992). *An Introduction to the History of the Turkic Peoples*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Ivanov, A. (2005). *Ethnic Groups in the North Caucasus*. Moscow: Russian Academy of Sciences Press.
- Johanson, L. (1998). *The History of Turkic*. In *The Turkic Languages* (eds. Lars Johanson and Éva Á. Csató), London: Routledge, pp. 81-125.
- Johanson, L. (1998). *The Turkic Languages*. London: Routledge.
- Johnson, M. (2010). *Nomadic Peoples of the Volga Delta*. Cambridge University Press.

- Kafesoğlu, İ. (1970). *Türklerde Din ve Kültür*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kafesoğlu, İ. (1972). *Türklerin Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kuznetsova, E. (2017). "Nogay Turks Today: Identity and Demographics," *Central Asian Review*, 22(3), 145-162.
- Petrov, S. (2014). *Ethnic Assimilation in the Soviet Union*. St. Petersburg University Press.
- Róna-Tas, A. (1999). *The Turkic Peoples and Their Culture*. Bloomington: Indiana University Press.
- Seyidov, M. (2008). *Kundur Türkleri Tarihi ve Kültürü*. Bakü: Azerbaycan Milli Yayınları.
- Slezkine, Y. (1994). *The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism*. *Slavic Review*, 53(2), 414-452.
- Smagulova, J. (2008). *The Role of the Turkic Languages in the Linguistic Landscape of Central Asia*. *International Journal of Central Asian Studies*, 13, 45-68.
- Smith, J. (2012). *Turkic Peoples of the Caucasus*. Routledge.
- TİSAV (2022). *Volga Türkleri Kültürleri: Kundur ve Çevresi*. Türk İslam Siyasi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Türkiye İlim ve Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği (TİSAV). (2022). *Akraba Toplulukları*. Erişim: <https://tisav.org.tr/akraba-topluluklari2/>
- Turner, V. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing.
- Zenkovsky, S. A. (1960). *Medieval Russia's Epics, Chronicles, and Tales*. New York: Meridian Books.